

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuißimiè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1634

De Feria quinta in Cœna Domini. VIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40262

De Feria quinta in Cœna Domini. VIII.

1 DE hac Feria *Ordo Romanus*. Missa verò festiuū habet Officiū, ob institutionem Sacramenti Sacramentorum. Sed, vt ait *Rupert. lib. 5. cap. 14.* sicut in Feria quinta mundi ex aquis ortum genus partim reliquit gurgiti Deus, hoc est, pisces creauit; & partim leuauit in aëra, hoc est aues: ita in hac Feria quinta deprimimur in tristitiam, leuamur in gaudium. Crux, quæ in Altari est, velo tegatur albo.

2 Missæ Officiū habetur in Antiphonario & Sacram. Gregor. cuius Collecta huc translata est ex Missali Ambrosiano, ait *Pamelius in Liturgicon tom. 1.* Dicitur *Gloria in excelsis*, ex Bonifacij Decreto, *Durand. lib. 6. c. 75.* & ab Episcopis, *de Conf. Dist. 1.* Porro, qui est Canon Nicolai Papæ. Campanæ deinde silent, vt excelsa nostra & turrium nostrarum taceant in humilitate Christi, *Alcuin.* & quia tunc Apostoli prædicatores per castella non circuibant, & tacebant, *Rupert. loco cit. cap. 29.* & vt silentium indicamus populo, *idem.* Dicitur *Pax vobis* ab Episcopo, in *Sacramen. Gregor. Euangelium* quadrat, quia eo die Chri-

stus lauit pedes: & in Epistola sufficienter agitur de Eucharistia.

3 De Symbolo diximus in *Rubr. general. 1. par. tit. 11. Communicamus*, Hanc igitur oblat. *Qui pridie*, quæ sunt propria huius Missæ, habentur in *Ordine Romano.*

4 Pax non datur, *ex eod. Ord. Rom.* in detestationem osculi Iudæ, *Alcuin.* In tertio *Agnus Dei* dicitur, *dona nobis pacem*, contra editionem Venetam in Officijs paruis Hebdomadæ maioris, in quibus perperam notatur, quod habet *Duran. lib. 4. cap. 52.* tertio dicit, *miserere nobis*: nam Missale vult dici de more, quamuis pax non detur.

5 Reseruatur Hostia cum particulis in sequentem diem pro Sacerdote, & infirmis, ex Decreto Innocentij I. *Duran. c. 75.* & habetur hæc reseruatio in *Sacram. Gregor.* nihil de Sanguine, tum quia periculum est ne effundatur, *Hugo Victorin. de Spec. Miss. obseru. lib. 3. cap. 20.* tum quia significatur in Calice finis legis antiquæ, & cum bibisset Christus in Cruce, dixit, *Consummatum est*, id est Testamentum vetus, *Duran. loco citato.*

Verba Rubricarum huius diei sunt

6 *Hodie Sacerdos consecrat duas Hostias, quarum vnã sumit, alteram reseruat pro die sequenti, in quo non conficitur Sacramentum: reseruat etiam aliquas particulas consecratas, si opus fuerit, pro infirmis: Sanguinem verò totum sumit: & ante abluitionem digitorum ponit Hostiam reseruatam in alio Calice, quem Diaconus^a Palla & Patena cooperit, & desuper^b velum expandit, & in medio Altaris collocat. Deinde^c fit Communio, & completur Missa. Sacerdos autem^d genuflectit, quandocumque accedit, vel recedit à medio Altaris, vel transit ante Sacramentum in Calice reseruatam, & cum dicere debet, Dominus vobiscum, non vertit se ad populum.*

lum in medio Altaris, ne terga vertat Sacramento, sed à latere Euangelij: & in fine. e ibidem dat benedictionem.

Calicem alterum de Credentia ad Altare hoc item loco deferat Subdiaconus sine velo longo, sed cum velo tantum Calicis eiusdem paruo, Patena, & Palla.

a *Palla & Patena cooperit.*] Palla prius, quæ, ut diximus aliàs, significat lapidem ad ostium monumèti; Patena deinde, ad tutelâ Pallæ, quasi sigillum indicet Pharisaorū, de quo *Matt. 27. Signatus lapidem cum custodibus.* Cùm enim Sabbato sancto anticipetur Missa, quæ de nocte dicebatur, congruit etiam accelerari representationem Sepulchri Christi, ut innuit *Duran. lococitato.* à Feria V. post Missam, quamquam improprie, Sepulchrum Domini hoc appellatur.

b *Velum expandit.*] Velum album ad cautelam & ornatum apponitur.

c *Fit Communio.*] Omnis populus communicat in ordine suo. ita legitur in *Sacramentario Gregoriano.* De qua Communionem vide suprâ p. 2. tit. 10. num. 9. pag. 172.

7 An Cleri quoque & Sacerdotum? Sanè *Francolinus 1. par. de Tempore Hor. Can. cap. 30. ex Ord. Roman. & Alcino* contendit, non licere hodie Sacerdotibus celebrare priuatas Missas, ob receptam consuetudinem faciendi vnum Sacrum solemne, in quo, exemplo Apostolorum, omnes Presbyteri communicent: cui subscribit *Azor. lib. 10. cap. 24. quest. 5. quid-*

8 *Legitur Euangelium sancti Ioannis, in cuius initio Sacerdos non signat Altare, sed seipsum tantum.*

In Altari non fit signum; quia ibi immediatè adest auctor benedictionum. Si legi Euangelium in libro. potest

quid contrà sentiunt *Sotus & Nauarrus*; extatque Canon Soteris de hac Communionem generali de *Consec. Distinct. 2. In cœna.* concedit *Suarez 3. part. disp. 8. sectione 2.* Missas plures, secluso scandalo, & in loco secreto, sine concursu. Sacra verò Rituum Congregatio 27. Septembris 1608. Communionem Cleri iubet in hac Missa, in memoriam, quòd Christus communicauit Apostolos; & hoc est seruandum. Communicent autem Presbyteri cum Stola de collo pendente, ex *Concil. Braccar. III. can. 3.* ante Altare quidem Sacerdotes & Leuitæ, extra Chorum populus, ex *Concil. Tolitano IV. cap. 17.* si tamen Stola omitatur, non est peccatum mortale, ex *Doctoribus apud Bonac. disp. 4. quest. 6. pun. 2. num. 2.*

d *Genus flectit, quandocumque accedit, &c.*] Ob reuerentiam Sacramenti, licet in Calice lateat, & sub velo. quod in simili casu aliàs obserua.

e *Ibidem dat benedictionem.*] Hoc est, in latere Euangelij; neque perficit circulum, sed reuertitur ad medium, ne terga vertat Sacramento: nam crastina die ob eandem causam idem habes aperte in Rubrica ad *Orate fratres.* eadem obseruent Ministri; & ad ea, quæ maioris sunt reuerentiæ his diebus erga Christum à Iudæis derisum, diligentiùs aduertant.

signare librum. Ad ea, *Et Verbum caro factum est,* genuflectat Celebrans cum Ministris paulò versus Sacramentum.

9 *Hodie*

9 *Hodie* ^f *paretur locus aptus in aliqua Cappella Ecclesie, vel Altari, & decoratus, quoad fieri potest, ornatur & cum velis & luminibus, ubi Calix cum Hostia ut supra reservata, reponatur. Finita autem Missa accenduntur intorticia, & ^b fit Processio more solito, alio tamen ⁱ Subdiacono parato Crucem ferente. ^l Celebrans indutus Plumali albo, stans ante Altare, ^m imponit incensum in duobus thuribulis absque benedictione, deinde in medio genuflexus, cum altero ⁿ incensat ter Sacramentum: & ^o accepto Calice cum Sacramento de manu Diaconi stans, & cooperto extremitatibus veli, quo eius humeri teguntur, procedit medius inter eundem Diaconum à dextris, & Subdiaconum à sinistris, & sub baldachino, duobus Acolythis ^p Sacramentum continuè incensantibus usque ad locum preparatum, ubi pro crastino servandum est. Interea dum fit Processio, ^r cantatur Hymnus, Pange lingua gloriosi Corporis. Cum autem ventum fuerit ad locum paratum, Diaconus genuflexus à Sacerdote stante accipit Calicem cum Sacramento, & ponit ^s illum primò super Altare, ubi à Sacerdote genuflexo incensatur, ut supra: deinde ^t reponit in capsula. Postea in Choro dicuntur Vesperæ sine cantu.*

^f *Paretur locus.*] Omnino debet esse distinctus ab Altari, in quo fuit celebratum.

^g *Cum velis.*] Vela sunt cortinæ, ex *Gloss. de Consecrat. d. 1. cap. Altaris.* Imò ex *Ambrosio ad Marcellinam*, ut explicat *Baronius* anno 112. sunt cortinæ Regiæ. Plura idem *Baronius* an. 329. Non igitur adhibeantur panni nigri; tum quia in horto sepultus fuit Christus; tum quia crastina die super Calicem adhuc erit velum album, cum reportabitur ad Altare maius; tum quia vivit verè Christus, etiam in representatione mortis eiusdem. Exemplum habes in Sacello Pontificio Romano, ubi omnia splendent in hoc casu reservandæ Hostiæ, ab usque à vulgo sepulchrum Christi appellatur, ut supra diximus.

^h *Fit Processio more solito.*] Ante Pium V. de hac nulla mentio est in

Missalibus: fit autem de more, Acolythis nimirum cum candelabris Crucem comitantibus; non tamen extra Ecclesiam, ex Decreto S. Congregationis super negotia Episcoporum, tum in hac quàm in sequenti Feria, die 6. Augusti 1591.

ⁱ *Subdiacono parato.*] Id est, cum Tunicella alba, sine Manipulo, Cui etiam sit adhuc velata, contra quosdam, qui oppositam scripserunt legis: & melius Romæ velo tegitur violaceo quàm albo, prout requirit Professionis tempus. Quòd autem à Subdiacono Crux deferatur, diximus supra *par. 2. tit. 13. num. 4. pag. 184.* Hic autem cum suis Acolythis stabit, genuflexis alijs in loco ubi reponitur Sacramentum.

^l *Celebrans indutus Plumali.*] Vbi illud induat, retrahet se extra cornu Epistolæ, ob præsentiam Sacramenti ibique

ibique omnes deponant Manipulos, in *Imponit incensum absque benedictione.*] Vide supra quæ diximus in elevatione Hostiæ ad Missam *par. 2. tit. 8. num. 8. pag. 153. & in Cerim. Episc. lib. 1. cap. 23. & lib. 2. cap. 33. habetur.*

n *Incensat ter Sacramentum.*] Adde, facta antè & post profunda capitis simul cum Ministris inclinatione. Caveat Diaconus ab osculis coram Sacramento *Cerim. Episc. lib. 1. cap. 23.*

o *Accepto Calice.*] Ita ut Celebrans sinistra nodum teneat, & dextram superponat Calici, quam Diaconus tegit extremitatibus veli pendentis ab humeris.

p *Sub baldachino.*] Vocatur Mappa ab *Innoc. III. lib. 2. Myst. Miss. cap. 7.* & in distributione hastarum eiusdem, nobilioribus dantur eæ quæ sunt in facie Celebrantis, posteriores minus nobilibus, *Cerimon. Pap. lib. 2. cap. 14. & Cerimon. Episc. lib. 1. c. 14.* Nobilioribus item inter hastas pares dantur eæ, quæ sunt à dextris Celebrantis, dum procedit. conuenit tamen, ut hodie & sequenti die ab Ecclesiasticis cum Pluuiialibus deferantur hastæ; quod si desint Pluuialia, non ideo induant Stolas, cortis tantum indui, *ex Cerim. Episcop. lib. 2. cap. 25. & 26.*

q *Sacramentum continue incensantibus.*] Duobus modis fieri potest. Primò, si Acolythi alternatim incensent ductis Thuribulis, ut sit in incensatione personarum. Secundò, si hinc inde ante procedant mouentes manibus dextris Thuribula de iisdem penden-

tia, & effumantia, ait *Rituale Romanum de Processione sanctissimi Sacramenti*, quasi sternendo viam Sacramento cum odore incensi. qui modus videtur magis vsitatus, & maiorem reuerentiam connotat erga Sacramentum, quod numquam nisi à genuflexis Sacerdotibus incensari solet.

r *Cantatur Hymnus, Pange.*] Celebrans numquã cum alijs in Processione Sacramenti cantat, sed secretò dicit. Quia Processio nõ fit extra Ecclesiam, conuenit, ut Clerus ad primos duos Versus, *Tantum ergo Sacramentũ*, &c. genuflectat conuersus ad Sacramentum; ministri tamen nõ genuflectant: extra Ecclesiam verò minimè, & ubi multus est Clerus. posset alioqui, & malè, interrumpi Processio.

s *Illum primo super Altare.*] Adde, & deinde genuflexione facta descendit, & rursus imponi curat incensum sine benedictione à Celebrate stante, ut priùs, amoto velo per Subdiaconũ ab humeris Celebrantis; quia nõ est daturus in fine benedictionem.

Dum incensatur Sacramentum, cantatur, *O salutaris Hostia*, vel, *Tantum ergo Sacramentum*, ut in *Cerimon. Episc. lib. 2. cap. 23.*

t *Reponit in capsula.*] Facta iterum genuflexione antè & post. Clauem autem dabit illi ad quem spectat: non enim videndus est Calix à populo, & multò minus Hostia patere populo debet. Neque dari debet clauis laico, quantumuis nobili, ex Decreto sacra Rituum Congregationis 30. *Ianuarij 1610.* sed ei potiùs qui sequenti die est celebraturus.

10 *Et Sacerdos cum ministris denudet Altaria, legendo Antiphonam, Digiserunt, &c. cum toto Psalmo.*

Ordo Romanus. Altaria, inquit Rub. non Altare maius tantum. An Altaria denudanda erunt, dum dicuntur Vesperæ? ex hac Rubrica videtur affirmandum. *Alcum.* post Vesperas vult denudari, quia vespere, ait, nudatus fuit Christus suis discipulis. Idem habet *Carimon. Episc. lib. 2. cap. 23.* & communior vsus Ecclesiarum Urbis cum Cærimoniali prædicto explicat Rubricam. In Missali Vatic. 1604. legitur: *Postea Sacerdos cum ministris denudet, &c.*

11 Hæc Altarium nuditas significat Christum amisisse speciem & decorem, *Ruper. lib. 5. cap. 35.* & vestimenta illius fuisse diuisa inter milites, vt ex Antiphona patet. & idem *Rupert.* colligit nudatum Christum quasi gloria deitatis: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* contemplatur *Duran. cap. 76. loco citato.*

12 Procedat autem Celebrans cum Diacono in Albis & Stolis tantum violaceis, cum Subdiacono in Albis tantum, sine Manipulis, & Clerus cantare potest Psalmum totum. Amouenda verò sunt mappæ tantum cum

pallijs, & alijs ornamentis, relicta Cruce velata cum candelabris in Altaribus: neque Psalmus idè est repetendus, si multa sint Altaria. Conopeum Tabernaculi maioris, in quo asseruatur ordinariè Sacramentum, adhuc placet esse coloris violacei, vt diximus pag. 79. quia Regia viuens Christi est, ad modicum tempus absentis. quòd si adhibeatur coloris nigri, ob sequentem Feriam 6. ea erit ratio, quia vacuum est Tabernaculum, & conformis erit color paramenti Celebrantis: standum ergo erit consuetudini locorum. Et Romæ in Ecclesia S. Petri amouetur conopeum, quod etiam magis placet, nisi sint velandæ statuæ seu imagines prædicti Tabernaculi.

13 Hoc triduo trãseuntes ante Crucem, quæ est in Altari maiori, reuerentiam illi faciant cum genuflexione; excepto Celebrante parato (nisi aliud infra noetur) quia fulget Crucis mysterium. & de die Paralceus hoc decreuisse sacram Rituum Congregationem, testatur *Castaldus in sua Præcon. Cærimoniarum.*

14 Post denudationem Altarium, hora competenti factò signo ^a cum tabula, conueniunt Clerici ^x ad faciendum mandatum. Prælati, seu Superior, super Amictu & Alba induitur Stola & Pluuiali violaceis, & ^y in loco ad id deputato, ministrante Diacono (qui paratus cum Subdiacono, ^z vt in Missa, paramentiis albis, ei assistit) imponit incensum in thuribulo: deinde Diaconus ^a librum Euangeliorum ante pectus tenens, genuflexus ^b ante Superiorem, petit benedictionem: qua accepta, astantibus duobus Acolythis cum candelabris accensis, & Subdiacono librum tenente, signat librum, & incensat, & cantat, vt moris est, Euangelium, Ante diem festum Pasche, vt in Missa. Quo finito, Subdiaconus portat librum apertum osculandum Superiori, & Diaconus eum de more incensat. Postea Superior exiit Pluuiali, & per Diaconum & Subdiaconum præcingitur linteis, &

& sic præcinctus, assistentibus sibi iisdem Diacono & Subdiacono, accedit ad lotionem pedum: & per ordinem dispositis ijs qui lauandi sunt, Clericis peluim & aquam ministrantibus, Subdiacono singulorum pedem dextrum tenente, genuflectens singulis, illorum pedem lauat, c extergit, & osculatur, Diacono d præbente linteam ad abstergendum.

u *Cum tabula.*] Sonitus lignei fit mentio in *Parasc.* in *Ordine Rom.* sed & hac die adhiberi docent *Alcuin.* & *aly.* Humilitatis est indicium, *Amal. lib. 4. cap. 21.* Terrorem significat Iudæorum incussum Apostolis, *Gemma lib. 3. cap. 88.* & lignum Crucis, quo conuocantur omnes, adumbrat, *Rupert. lib. 5. cap. 29.* Minus etiam sonat lignum quam æs: quia mulieres in passione magis loquebantur de Christo quam Apostoli, *Durandus cap. 76.*

x *Ad faciendum mandatum.*] Dicitur *mandatum*, quia mandauit Christus lauacionem pedum; & quia Antiphonæ incipiunt ab hac, *Mandatum nouum*, &c.

y *In loco ad id deputato.*] Congruum esset, ut ibi Altare esset cum pallio albo, ad significandam munditiam, cuius gratia lauandi sunt pedes, cum Cruce, & candelabris. Poterit etiam parari Credentia à latere sinistro, super quam collocabuntur Missale, linteam Sacerdotis, vasa ad abluendas in fine manus eiusdem, & alia eiusmodi, cum floribus & herbis. Scamna necessaria cum tapetibus habeantur pro lauandis, & tapetia sint ita ampla, ut Celebrans super iisdem genuflectus

lauare queat, neque Albam fœdet.

z *Ut in Missa.*] Hoc est, cum Manipulis, (licet eo careat Celebrans) ob Euangelium cantandum à ministris. Si fiat Processio à Sacristia ad locum destinatum, Subdiaconus ferat Crucem inter Acolythos medius, more solito, quam deponit prope Altare in cornu Euangelij.

a *Librum Euangeliorum*, &c.] Imposito prius de more incenso cum benedictione in Thuribulum à Celebrante. Hoc eodem loco Euangelium restitutum est à Pio V. in *secunda editione Missalis ab eodem reformati ante Clementem VIII. iuxta Ordinem Romanum antiquum.*

b *Ante Superiorem.*] Adde, stantem in cornu Epistolæ. Finita incensatione Celebrantis deponuntur Manipuli à ministris, ut ei liberiùs inseruiant.

c *Extergit, & osculatur.*] Nullo facto super pedem signo Crucis manu Celebrantis.

d *Præbente linteam.*] Stabit idè Diaconus à dextris, colliget linteam ipsum quo Celebrans est præcinctus, & extendet, quando opus est, ut tergat: non autem Diaconus infundat aquam pedibus, quod aliqui scripserunt nimis apertè contra Rubricam.

15 Et interim hæc subscripta cantantur.

In cantandis Psalmis Mandati, vnus tantum Versus cantatur, *Duran. lib. 6.*

cap. 75. quod etiam dicitur in Rubrica Missalis.

16 Post lotionem, Superior, vel qui alijs abluit pedes, lauat manus, & abtergit alio linteo: deinde rediens ad locum, ubi prius fuerat, accipit Pluuiiale, & c. stans capite detecto f dicit, & c.

e Stans capite detecto.] In medio scilicet ante Altare.

f Dicit.] Manibus iunctis, vt alijs notauimus, tenentibus librum Diacono & Subdiacono. Orationes cum Versibus additæ sunt à Pio V. ex Ordine Romano.

17 Finitis omnibus, vel exiit ubi ibidem Superior, vel redit in Sacristiam ordine quo venerat.

18 De hoc Mandato cum Euangelio Missæ huius diei meminit Ordo Romanus. Ablutio verò pedum habetur apud August. Epist. 119. & Cyprian. Sermones de hac re. fitque ad humilitatem Christi imitandam, & ad munditiam animæ designandam, Rupert. lib. 5. cap. 20. Vnde & antiquitus

reconciliabantur Deo hac die penitentes. S. Gregorium firmasse Decretum lotionem hanc, scribit Alph. Villegu in Flore Sanctorum.

19 De oleis sacris nihil Missale neque nos loquimur, ad Pontificale spectant. interea lege Durand. libro 6. cap. 74.

20 Hora commodiore, post Vesperas, deferantur particulæ supra referuatæ pro infirmis cum luminibus, Superpelliceo & Stola alba adhibitis, ad locum ubi reseruata fuit Hostia consecrata; nisi aliud exigat laudabilior consuetudo: & ostiolum Tabernaculi, in quo ordinariè asseruari solent, maneat apertum, ne populus ibi adoret quod non adest amplius.

De Feria sexta in Parasceue. I X.

1 Institutorem Feriæ Parasceues, facit sanctum Paulum Chrysostom. Homil. 1. de Cruce & latrone, quæ præparationem significat. Cæna pura dicta

est apud Irenæum lib. 5. cap. 23. id est, sine azymis, vt explicat Baron. anno 34. cuius Rubricas cum augmento minutiorum nunc explicabimus.

2 a Finita Nona, Sacerdos & ministri induti paramenti nigri coloris, sine luminaribus & incenso b procedunt ad Altare: & c ante illud prostrati aliquamdiu orant. Interim Acolythy vnâ tantum d tobeam extendunt super Altare. Sacerdos cum ministris facta oratione ascendit ad Altare, & e osculatur illud in medio; deinde Lectorem accedit ad legendum Prophetiam in loco ubi legitur Epistola, & incipiteam f sine titulo: quam etiam Sacerdos legit submissa voce apud Altare in cornu Epistolæ.

a Finita Nona.] Notat hoc Rupert. lib. 6. cap. 4. Quia hora nona expirauit Christus, ad cuius quasi funus nos accedimus cum Nicodemo, & alijs, Du-

rand. lib. 6. cap. 77. neque enim hac die Missa dicitur, ex Innocen. I. qui percussio pastore, dispersi sunt Apostoli, & vsque ad diem I. schætis in tristitia